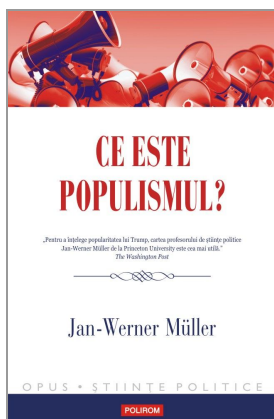

Despre direcțiile contemporane ale provocării populiste

(On the contemporary directions of the populist challenge)

Jan-Werner Müller, *Ce este populismul?* (trad. de Irina-Marina Borțoi), Editura Polirom, Iași, 2017, 179 p.

De la volumul „inițiativ” editat de Ghiță Ionescu și Ernest Gellner în 1969, și care conținea studiile prezentate în contextul unei conferințe organizate la London School of Economics and Political Science, problema populismului a fost abordată gradual în zona teoriei și științei politice, cercetările inițiale având în atenție, mai cu seamă, evoluțiile din spațiul sud-american, acolo unde eșecurile instalării, în timp, a unor regimuri democratice consolidate par să fi constituit o veritabilă tradiție.

Între timp, pe parcursul ultimelor trei decade, de-a lungul cărora politologii și sociologii au fost interesați să urmărească instituirea regimurilor democratice în contextul tranziției postcomuniste a statelor din Europa Centrală și de Est, tema populismului a revenit în prim-planul preocupărilor referitoare la undele de recul sau chiar eșecurile proceselor de democratizare. Și mai recent, poate mai cu seamă în ultima decadă, s-a dovedit, însă, că populismul reprezintă o provocare cât se poate de serioasă și la adresa consolidatelor democrații occidentale, ale căror capete de afiș sunt, în continuare, cele din Statele Unite ale Americii și, respectiv, din Marea Britanie ori, în plan continental, cele din Franța și Germania. Departe de a mai îmbrățișa entuziast teza „triumfului global al democrației liberale”, enunțată de Francis Fukuyama la începutul ultimului deceniu al secolului trecut, dar și departe de a mai fi doar rezervați cu privire la aceasta, tot mai mulți specialiști constată astăzi că nu numai statele aflate în curs de democratizare sunt expuse variatelor forme de revers ale acestui proces, ci și cele care păreau a fi cele mai îndreptățite, grație unei îndelungi

tradiții anti-autoritariste, să preda lecția democrației. Dintre aceste forme de revers, cea mai comună pare a fi – după cum o demonstrează și rezultatele empirice, ca și ultimele evoluții politice la nivelul ciclurilor electorale din statele occidentale – apariția unor regimuri cu vădite accente autoritariste, de factură populistă, care, utilizând chiar instrumentele și procedurile democratice, reușesc să pună în pericol democrația însăși.

În acest cadru, apariția în limba română, la prestigioasă editură Polirom, a volumului *Ce este populismul?*, sub semnătura lui Jan-Werner Müller, profesor de științe politice la Princeton, este cu atât mai îndreptățită. Deși aflată încă în zodia unui „decalaj istoric” care face, poate, ca sistemul politic românesc să nu fi alunecat fundamental pe panta populismului, atât ceea ce se întâmplă în țări precum Ungaria, Polonia și Cehia, din acest punct de vedere, tendințele autoritariste manifestate de regimurile din Rusia și Turcia, dar și evoluțiile provocatoare la adresa regimurilor democratice în țările considerate multă vreme drept „fanioane” ale democrației liberale reprezintă suficiente motive pentru a ne întoarce cu atenție spre întrebarea ce dă titlul acestui volum. În spațiul academic românesc, analizele solide referitoare la populism sunt relativ restrânse, deși terenul de studiat este unul foarte amplu, fiind extins temporal din prezent și până – retroactiv – în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (trebuie amintite, aici, eforturile întreprinse de tânăra generație de politologi români, între care se remarcă

lucrările semnate de Sergiu Mișcoiu, Sorina Soare și Sergiu Gherghina). Și din acest motiv, apariția unei lucrări cu rol introductiv în problema populismului, redactată într-un limbaj accesibil publicului larg, dar conținând nu doar incitante trimiteri normative, ci și importante exemplificări de natură empirică, așa cum este cea a profesorului Jan-Werner Müller e în măsură să suscite interesul cititorilor interesați de ceea ce se întâmplă astăzi cu lumea democratică la care, indiferent de poziționarea ideologică, oricum ne raportăm.

Dincolo de „Prefața” semnată de autor, în care acesta ne anunță că, deși „(...) nu există o soluție universal-valabilă în lupta împotriva populiștilor”, „populismul nu e de neoprit” (p. 14), volumul e constituit din trei capitole „flancate” de o consistentă „Introducere” și de o foarte utilă secțiune cu rol rezumativ care, sub autoritatea pedagogică și logică a „Concluziei”, sintetizează cele șapte teze asupra populismului enunțate de politologul german în cartea sa. Dacă în partea introductivă autorul face trimitere, interogativ, spre accesele globale ale populismului („Toată lumea este populistă?”), în capitolele care constituie „miezul” teoretic și empiric al volumului Müller este interesat să ne prezinte „ce spun populiștii”, „ce fac populiștii” și, respectiv, „cum să-i abordăm pe populiști”. Pledoaria sa nu vizează, așadar, o iluzorie „înlăturare” a tendințelor populiste existente în politica actuală a democrațiilor reprezentative, iar acest fapt este demonstrat de faptul că, deși înțelege populismul

ca fiind „un pericol constant” la adresa acestora, concede că el este, în aceeași măsură, „o umbră permanentă a democrației” (p. 30), însemnând, pe fond, „(...) o formă de politică identitară” (p. 20). Tocmai din acest motiv, demersul politologului german vizează, cred, înaintea de toate, înțelegerea acestui fenomen care provoacă democrația, utilizându-i procedurile, în numele unui promis „surplus” de democrație, în condițiile în care tot acest construct politic are ca fundament ideea „adevăratei reprezentări” a „poporului”. Sunt luate în seamă, în efortul analitic al autorului, principalele caracteristici al populismului, plecând nu numai de la considerații teoretice, dar și de la prezentări factuale privitoare la rolul liderilor, la articularea discursivă a ceea ce filosoful Ernesto Laclau (autorul celebrei lucrări *On populist reason*), numea „crearea frontierei interne” dintre „noi” și „ei”, la orientarea anti-establishment, la pretinsul „antielitism” pe care populismul îl pune în scenă. Toate acestea creează un autentic demers politologic de

natură să evidențieze necesitatea ca provocării non-democratice (adesea anti-democratice) a populismului să i se răspundă în spiritul dialogului pe care întotdeauna democrația l-a promovat, întrucât diminuarea impactului „iliberalismului” prezent astăzi, în unele cazuri cu accente radicale, în societatea occidentală, nu se poate realiza decât prin apel la argumentele proprii gândirii specifice democrației liberale.

În mod evident, cartea profesorului Jan-Werner Müller poate fi interpretată, și pentru România, în sensul unui semnal de alarmă. Prin indicațiile sale factuale și grație profunzimii normative exprimată, însă, printr-un limbaj dinamic, lucrarea specialistului german se înscrie pe linia încercărilor de a atrage atenția că avansul populismului poate oricând să evolueze spre forme de radicalism care, „în numele poporului”, ne pot întoarce în epoca barbariilor anti-democratice.

Daniel ȘANDRU